

De Kartuizers in Tubbergen

TOEN IK EEN jaar of zes was, zo herinner ik mij, ontstond in het dorp en in de parochie Tubbergen op zeker moment een geheimzinnige en vreemde euforie: "De Kartuizers komen". Wat dat was wist ik niet, maar mijn vader kon mij uitleggen dat dit monniken waren en dat ze een groot stuk grond hadden gekocht, de "Monnikenbraak", dat nog niet zo lang geleden van mijn grootvader geweest was (Kotman in Fleringen). Deze had het op zijn beurt verworven in de grote veiling van 1916, waarbij nagenoeg het gehele boerderijenbezit van Herinckhave werd geveild. Op de Monnikenbraak zou een kartuizerklooster vrijzelen. Af en toe werd er voor gecollecteerd in de kerk, maar verder zag of hoorde men van dit geheimzinnige project niets. Ook op de Monnikenbraak gebeurde niets. Totdat in het midden van de jaren zeventig het gebied plotse-ling verkocht bleek aan een aannemer, die er al snel blijk van gaf met de Monnikenbraak slechts zeer profane doeleinden na te streven. Wat was er in die vijftig jaren daarvoor nu precies gebeurd?

Initiatief mr. Scholtens

Het project om een kartuizerklooster op de Monnikenbraak te stichten was geen initiatief van de kartuizerorde zelf, maar van de grote Nederlandse kartuizer- vorder, mr. H.J.J. Scholtens (1895-1978), in leven -door de Duitse bevelhebber in 1942 afgezette- burgemeester van -laatstelijk- Beverwijk. Deze stille en in zichzelf gekeerde, erudiete man heeft zich gedurende zijn hele leven bezig gehouden met de kartuizerorde en de kartuizerspiritualiteit en -liturgie. Reeds op 28-jarige leeftijd (1923) schreef hij een boek over de Kartuizers. Hierin uit hij reeds het verlangen dat de Kartuizers zich weer in Nederland zullen vesti- gen. Pieter van der Meer de Walcheren, vond in dit boek zijn inspiratie voor zijn bekende boekje "Het Witte Paradijs" (eerste druk: Utrecht 1929). In 1945 dan werd mr. Scholtens de initiatiefnemer tot oprichting van een Stichting, welke de voorstanders van hervestiging van de Kartuizers in Nederland bijeen zou bren- gen. Deze Stichting werd vervolgens opgericht op 7 september 1946 en genoemd naar Dionysius de Kartuizer, de beroemde middeleeuwse Roermond- se Kartuizer en geleerde Dionysius van Rickel (1403-1471). Het eerste bestuur bestond, naast haar voorzitter mr. H.J.J. Scholtens, uit Pater A. Timmers S.J., mr. J.W.M. Jurgens, industrieel te Wassenaar, mr. J.J. van Wessem, notaris te Sittard en A.W.G.M. Wiegerink, deken van Utrecht. De stichting stelde zich ten doel gelden te verzamelen en middelen aan te wenden voor de bouw van een "Chartreuse" in Nederland. Het woord "chartreuse" is afgeleid van de naam van de bakermat van de orde der Kartuizers, la Grande Chartreuse, het onher- bergzame massief bij Grenoble waar in 1084 een klooster werd gesticht door de heilige Bruno met enige gezellen, die een streng leven van boete en gebed in volstreekte eenzaamheid wilden gaan leiden.

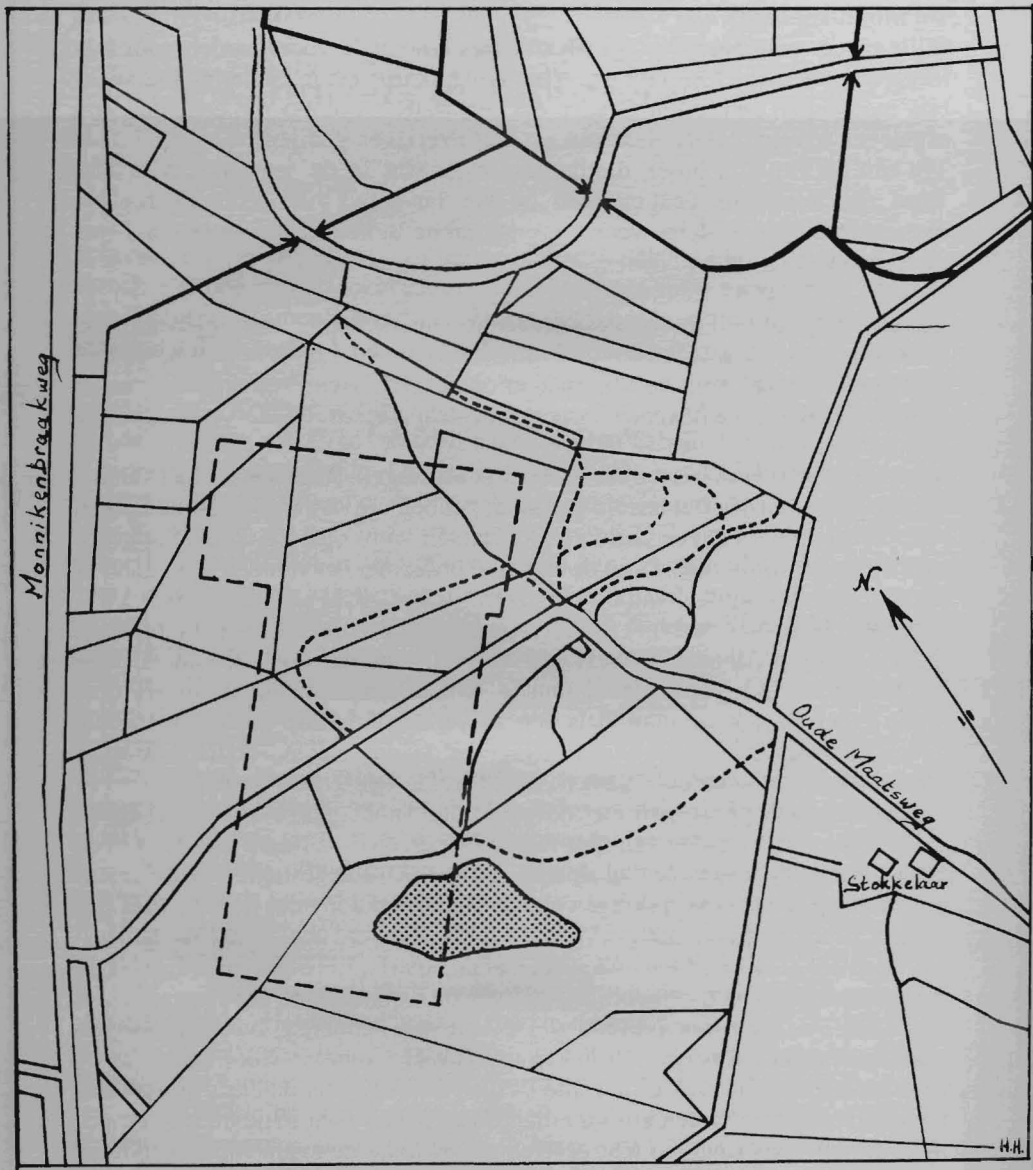
De Monnikenbraak

Stilte en eenzaamheid zijn voor Kartuziers essentiële voorwaarden voor hun kluzenaarsbestaan. Om ook een Chartreuse (kartuize) in Nederland te stichten, moest men een terrein vinden dat een ware “Solitudo” is, een eenzaam, afgelegen terrein. Alleen daar kan het kartuizerleven gedijen.

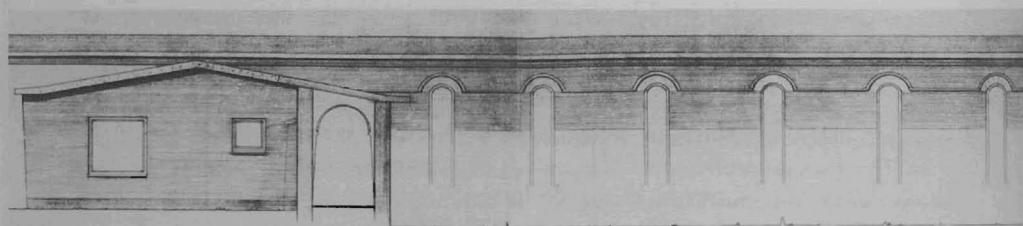
Via een tip van zijn broer, die burgemeester was in de gemeente Weerselo, werd mr. Scholtens geattendeerd op het landgoed “de Monnikenbraak”, bestaande uit circa 21 ha woeste grond, hakhout, heide, etc. en bezaaid met oude germaanse grafheuvels.

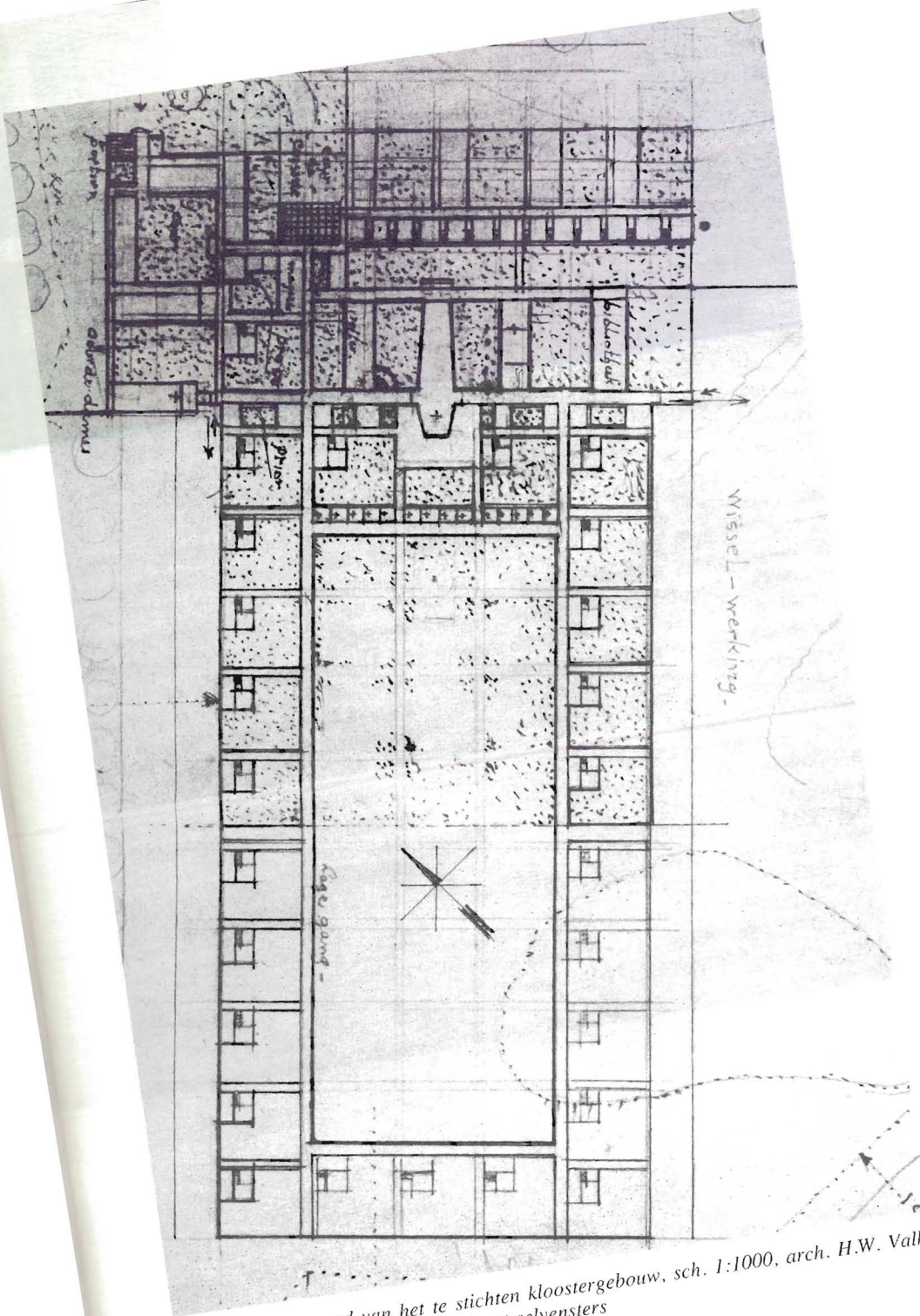
Tot dit landgoed behoorde een boerderijtje “Stokkelaar”¹⁾ van ongeveer 9 ha wei- en bouwland, gelegen terzijde van het bosgebied. Langs het landgoed liep de Monnikenbraakweg. Voorts stond er op het terrein een zomerhuisje van de familie Ter Kuile, de bekende Twentse rechtshistoricus.²⁾

Voor het overige was het terrein behoorlijk afgelegen. Naar het oordeel van het stichtingsbestuur lag het terrein eenzaam genoeg om in aanmerking te komen voor de stichting van een kartuizerklooster. Er werd daarom contact opgenomen met de Prior-generaal van de kartuizerorde, met het verzoek na te gaan of dit ook naar het oordeel van de kartuizerorde het geval was. Aanstonds kwamen Dom Bernard Chastenot de Géry, procurator van de Grande Chartreuse en Dom Michel d’Albadie d’Arras, uit Valsainte tot dat doel herwaarts. Hun bevindingen luiden onverdeeld gunstig. Ook de Prior van het kartuizerklooster te Calci (It.), waar inmiddels een zuiver Nederlandse kloostergemeente gevormd was, waarvan het de bedoeling was dat daarvan leden zich ook op de Monnikenbraak zouden vestigen, beoordeelde het terrein gunstig. Er werd meteen contact opgenomen met de gemeente Tubbergen. Aldus werd op 24 juni 1951, op de feestdag van Sint Jan de Doper, de bijzondere patroon van de kartuizerorde en tevens de dag waarop in 1084 de orde gesticht was, de eigendom van het terrein overgedragen aan de stichting Dionysius de Kartuizer. De koopprijs bedroeg f 40.000.--. Van de overdracht werd een feestelijke gebeurtenis gemaakt. Zij vond ten overstaan van de notaris, J.F. Staverman, plaats op het gemeentehuis in tegenwoordigheid van de Commissaris der Koningin van Overijssel, de heer (en mevrouw) De van der Schueren, burgemeester en wethouders van Tubbergen, de deken van Almelo, vertegenwoordigers van de pers en van heel “Katholiek Twente”. Alles leek erop dat de basis gelegd was voor de vestiging van een klooster dichtbij de plaats waar in de middeleeuwen het klooster van Albergen had gestaan en waaraan de naam Monnikenbraak nog herinnerde. Men ging enthousiast aan het werk om een architect te vinden die het te stichten complex kon ontwerpen. De keuze viel op architect Valk, dezelfde die ook het gemeentehuis van Tubbergen had ontworpen. Pater A. Timmers S.J., bestuurslid sedert de oprichting, vervulde intussen vele spreekbeurten in het land om belangstelling voor het kartuizerleven te wekken, terwijl het bestuur voorts ijverig fondsen verzamelde om de bouwkosten te kunnen opbrengen. Daartoe werd onder andere een halfjaarlijks bulletin “O’Bonitas” uitgegeven en werden plaatselijke werkcomités opgericht. Men hield intussen contact met Calci om de band met de orde en de daar gevestigde Kartuziers te onderhouden.

De Monnikenbraak bij Fleringen, sch. 1:2500, met het geplande kloostergebouw

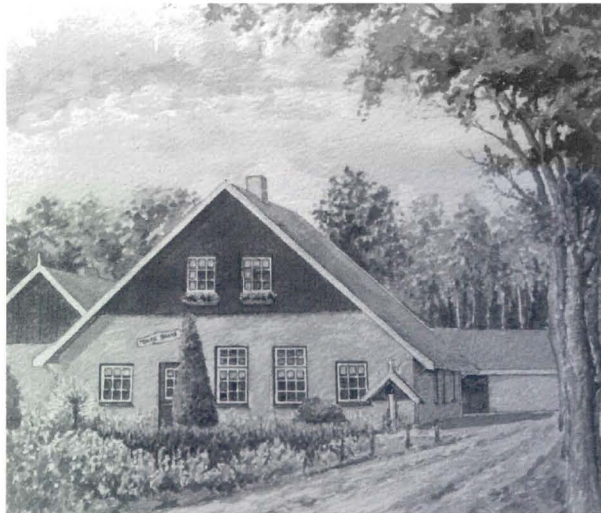
Ontwerp-plattegrond van het te stichten kloostergebouw, sch. 1:1000, arch. H.W. Valk.
Hiernaast de noordwestelijke gevel met celvensters

De droom vervliegt

Toen men vanwege de orde een tweede maal het terrein bezocht, werden er enige twijfels geuit over de geschiktheid. Men had ook bezwaar tegen de lawaaïige motorraces in de directe omgeving en tenslotte stuitte de openbaarheid van de Monnikenbraakweg op bezwaren. Hierop besloot de gemeente Tubbergen op 19 augustus 1960, op aandringen van het bestuur van de stichting, vervallen stukken weg -nog eigendom van de gemeente- aan de stichting over te dragen. Tevens zegde de burgemeester toe te zullen bevorderen dat de Monnikenbraakweg aan het openbaar verkeer zou worden onttrokken. In 1961 moest het stichtingsbestuur vervolgens ondervinden dat de sinds 1946 gevestigde Nederlandse gemeenschap te Calci moest worden ontbonden. Het convent, dat althans -gedeeltelijk- bedoeld was om naar Nederland te verhuizen, beantwoordde niet aan de verwachtingen. Er waren nog maar vier geprofeste monniken uit voortgekomen en in het geheel geen lekebroeders. De bewoners van Calci werden over de verschillende huizen in Europa verspreid.

Hoewel dit een tegenslag was, gaf het stichtingsbestuur de moed niet op. Wederom op 29 juni, nu van het jaar 1966, werden door de stichting van Jhr. Mr. E.J.B.M. von Bönninghausen, toen nog eigenaar van Herinckhave, maar die vermeld wordt als land- en bosbouwer, aanliggende percelen grond gekocht, samen groot 11.73.00 ha. De koopsom bedroeg f 180.000,--. Het bestuur bestond intussen uit de heren Jhr. mr. dr. O.F.A.H. van Nispen tot Pannerden, commissaris der Koningin in Overijssel, H. Deurvorst, werkzaam bij de Academische Raad te Wassenaar, mr. H.J.J. van den Biesen, (later) President van de Rechtbank te Almelo, Pater A. Timmers S.J., A.G.W.M. Wiegerink, Deken van Utrecht en G.B.P. Kolenbrander, burgemeester van Tubbergen.

Groot was de verrassing bij het bestuur toen het enige jaren later reeds moest ervaren dat het Generaal-Kapittel van de orde in zijn zitting in april 1971 besloten bleek te hebben definitief af te zien van een hernieuwde vestiging van Kartuziers in Nederland en geen gebruik te maken van de reeds door de stichting getroffen voorzieningen. Deze beslissing werd in een persoonlijk onderhoud van de Prior-generaal der Orde met de voorzitter en secretaris van de stichting meegedeeld en bevestigd bij brief van 6 oktober 1971, de

Boerderij 'Stokelaar', archief H. Hagens

Kartuizer monnik, houtsnede Joep Nicolas in boek mr. H.J.J. Scholtens

sterfdag van de heilige Bruno (1101). Hiermee kwam aan de droom van mr. Scholtens en zijn vrienden een teleurstellend einde. Vijftig jaren van zijn leven had mr. Scholtens geijverd voor de realisering van zijn droom. Maar er was geen andere mogelijkheid dan in 1972 te besluiten de stichting te ontbinden, de bezittingen te verkopen en de uitgifte van het periodiek "O'Bonitas" te staken. Het laatste nummer (44) verscheen in het voorjaar van 1972.

De liquidatie

De eerste zorg van het bestuur was om de vele begunstigers, die in de loop van de jaren bijdragen hadden geschonken, in de gelegenheid te stellen aan deze bijdragen een andere bestemming te geven. Vervolgens heeft men veel moeite gedaan om het geplande bouwterrein te verkopen. Dit lukt in 1975 voor een netto koopsom van f 324.374,--. De koper was een aannemer uit Fleringen. Tenslotte moest worden overgegaan tot uitkering van de resterende middelen. Van het op 31 december 1971 aanwezige vermogen van f 578.500,-- werd f 200.000,-- overgemaakt aan de orde der Kartuziers en voor het overige werden uitkeringen gedaan aan diverse kloosters en andere samenhangende doelen, zoals het project "Cartusiana" van de Universiteit te Nijmegen, de St. Paulusabdij te Oosterhout, de Prior van de Chartreuse te Valsainte, de stichting Memisa, etc. De rekening en verantwoording werd gecontroleerd door een registeraccountant van het accountantskantoor Vekemans & Berk te Nijmegen en op 13 juli 1978 door het bestuur gefiatteerd. Het archief van de stichting werd vervolgens overgedragen aan het K.D.C. (Katholiek Documentatiecentrum) te Nijmegen waar het zich nog steeds bevindt. De stichting werd daarop ontbonden. Zo kwam geruisloos, maar door velen betreurd, een einde aan een bevlogen ideaal, zoals aan zoveel idealen in die tijd.

Noten:

- 1) Het boerderijtje bevatte een gevelsteen met de fraaie tekst (vermoedelijk van mr. G.J. ter Kuile):
*"Mijn Monkenbrake
Natuur en Sprake
Omtoovren uwe kanten.
Blijf woest en wijd
Kultuur ten spijt
Mijn heide der Tubanten."*
- 2) Op de zijgevel van het zomerhuisje was door de heer Ter Kuile een mooie dichtregel geschilderd, die ik hierbij gaarne voor het nageslacht vastleg:
*"Vind ver van stadsgedruis de vrede hier der velden.
Licht zorgenvrij uw lied door twente's zomerland."*